цієї умови потребує і глибокої теоретичної підготовки учасників взаємодії, і постійної корекції з боку викладача.

Активізація емоційної сфери, емоційних переживань як основи спілкування та інтелектуальної діяльності як фактора надання взаємодії особистісного характеру. Потрібно акцентувати на мові почуттів, використовувати образи, асоціації, метафори, іронію, гумор. Така мова, як правило, менш жорстка і менш травмуюча. Особливістю оптимального ведення діалогу, крім зазначених обставин, є дотримання рекомендацій психологів (Л. Петровської, К. Роджерса, В. Кан-Каліка) уникати оціночних суджень, замінюючи їх у разі можливості описами власних емоційних станів. Таким чином вчителі навчаються висловлювати негативні оцінки опосередкованіше, толерантніше щодо тих, хто не погоджується з цією думкою. І стосуються вони не особистості взагалі, а лише її локальної позиції, конкретного вчинку.

Точність, виразність мови, її експресивність та образність у поєднанні з доречністю жесту, міміки, інтонації. При цьому необхідно орієнтуватися на критерії усного мовлення: образну наповненість мови, її енергетичний потенціал, оптимістичну тональність, перевагу позитивних конструкцій, відсутність часток заперечення, полемічної категоричності та інші.

Постійна увага до розвитку емпатійних почуттів та вмінь учасників взаємодії. Рівень емпатії індивіда — важлива складова культури його спілкування. Емпатія — це здатність проникнення у внутрішній світ співрозмовника, міра емоційного співчуття до іншого, вміння слухати і чути його, за змістом, інтонацією його мови, виразом очей "читати" його радість, біль, інтереси, наміри, настрій.

Застосування на заняттях методик вимірювання, оцінки і самооцінки різних показників культури взаємодії. На основі вивчених процедур діагностики сфери спілкування, критеріїв комунікативної культури вчителя учасники мають оцінити: а) рівень емпатійності; б) рівень рефлексивності (самоконтроль, саморегуляція, емоційна стійкість); в) виразність та логічність мови; г) рівень діалогічних умінь.

Для досягнення ефективної педагогічної взаємодії необхідно враховувати різницю у можливості тих, хто надає інформацію з певного предмета та засвоює її, усвідомлення цієї різниці кожним з них; готовність їх до взаємодії, з одного боку — ділитись, з іншого — переймати досвід. Ефективна педагогічна взаємодія визначається тим, наскільки виявлена суб'єктність у сфері пізнавальної діяльності в учасників навчально-виховного процесу. Необхідне усвідомлення цієї суперечності як рушійної сили розвитку і використання її енергетики на користь цілого.

Оптимальна стратегія взаємодії спирається на прогнозування того, як людина розвивається серед людей. При цьому прийоми дій узгоджуються з логікою особистого розвитку, а загальна мета освіти — з природою міжособистісної взаємодії в педагогічній ситуації. Ефективний шлях засвоєння культури педагогічної взаємодії полягає не в тому, щоб передати знання, а в тому, щоб, використовуючи сучасний інструментарій науки, педагогічні технології, формувати спосіб мислення, необхідний для вирішення існуючих і прогнозованих проблем.

Список використаної і цитованої літератури

1. *Вертгеймер М.* Продуктивное мышление / Макс Вертгеймер ; пер. с англ. И. П. Зинченко. — М. : Прогресс, 1987. — С. 336.
2. *Patterson C. H.* Humanistic Education / C. H. Patterson. — Englewood : Yliffs, 1973. — P. 94.
3. *Риторика* — учителю / В. Н. Маров, Д. Х. Ваганова, Е. М. Зыбина, Ю. В. Виньков. — Пермь : Книга, 1993. — С. 105.
4. *Кан-Калик В. А.* Учителю о педагогическом общении / Виктор Абрамович Кан-Калик. — М. : Просвещение, 1986. — С. 78.
5. *Рыданова И. И.* Основы педагогики общения / И. И. Рыданова. — Мн. : Беларус. навука, 1998. — С. 56.
6. *Nash H.* A humanistic Ptrspective / H. Nash. — Theryin to Practice. — 1979. — Vol. 18. — P. 325—326.
7. *Combs A. W.* Humanistic Education: Too Tender For a Tough world? / A. W. Combs // Phi Delta Kappan. — 1981. — Vol. 62. — P. 448.

ВИДАТНІ ДІЯЧІ ТА ВИЗНАЧНІ ПОДІЇ

УДК 027.53.021:021.4](477.74-25)

Одесити вшановують Шевченка

Чи був Тарас Шевченко в Одесі, питання досить дискусивне, але дух Кобзаря живе в Причорноморському місті. В Одесі певний час проживали друзі Шевченка Андрій Лизогуб і княжна Варвара Рєпніна, які надсилали з берегів Чорного моря листи і посилки до опального митця. Про вихід "Кобзаря" й "Гайдамаків" згадував "Одесский вестник" та інші місцеві видання — твори, які потрапляли до одеських книгарень Ірні та Григор`єва і миттєво розпродувалися. Серед сучасних відомих дослідників життя і творчості Т. Г. Шевченка, чиї публікації увійшли до державного проекту — "Шевченківська енциклопедія", завідувач редакційним відділом ОДНБ ім. М. Горького, заслужений працівник мистецтв Григорій Зленко. В Одесі існує і "Музей Т. Г. Шевченка" на основі приватної збірки заслуженого працівника культури України Тараса Максимюка.

У зв'язку з відзначенням 195-річчя від дня народження Тараса Григоровича Шевченка в Одеській державній науковій бібліотеці ім. М. Горького відбулися традиційні "Шевченківські читання" за участі науковців, педагогів та учнівської молоді міста.

Привітала учасників читань заступник директора ОДНБ ім. М. Горького, заслужений працівник культури України Ольга Бельницька. Вона відзначила актуальність творчої спадщини Кобзаря, в якій допитливий сучасник може знайти для себе моральні орієнтири і відповіді на злободенні питання.

За задумом організаторів, подібні проекти не обов'язково прив'язувати до конкретної дати, бо це значною мірою формалізує наше ставлення до особи ювіляра, а тим більше у випадку такої масштабної постаті, як Тарас Шевченко. Навіть деякі ЗМІ пояснили зниження свого інтересу до цього заходу, бо він, мовляв, не збігся із покладанням квітів до пам`ятника Кобзареві.

Про шкідливість стереотипів мислення, цього губителя людського інтелекту, говорив присутній на заході відомий науковець, кандидат філологічних наук, доцент Південноукраїнського педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського Володимир Сподарець: "Стереотип мислення — це кимсь прокладена для людей колія, яка не дозволяє відхилень... Це майже трагічна ситуація. Чи не потрапив Шевченко під наші стереотипи? Адже і Шевченка, так би мовити, розклали "на деталі", бо це настільки багатогранний талант, що в нього можна вишукати цитату і підвести під неї яку завгодно житейську ситуацію? Багато хто успішно практикується на такому вивченні і застосуванні творчого спадку Тараса Шевченка".

Подібна практика має місце, коли Шевченка ставлять на службу інколи протилежним ідеологіям. Достатньо розглянути його ставлення до Бога, віри, церкви. Чи був Шевченко віруючою людиною, чи, навпаки, атеїстом? З цього приводу під час читань навіть виникла дискусія. Володимир Сподарець вважає, що істину слід шукати шляхом встановлення зв'язку між суперечливими текстами поета. Одні вважають, що для Шевченка поняття Бог і Правда є нероздільні, інші — що для Шевченка саме Правда як найвища цінність уособлює поняття Бога.

У цьому й унікальність поезії Шевченка, що вона не піддається однозначному трактуванню, інакше це призвело

© *Кудлач В., 2009*

б до її стандартизації: ми розуміємо Тараса Шевченка в міру власних запитів. Важливо, що для нас його геній лишається своєрідним еталоном. З огляду на важливість порушеної теми, зазначу, що якби Шевченко не був мислителем, а лише сліпо віруючим, то, можливо, перетворився б на фанатика, а якби не відчував присутності Всевишнього, то, мабуть, став би циніком...

Тараса Шевченка важливо розглядати в контексті свого часу, його романтичної епохи, яскравим виразником якої (принаймні, в молоді роки) був цей всеохоплюючий талант. Цій темі був присвячений виступ мистецтвознавця, кандидата філологічних наук Людмили Сауленко. Вона вважає, що поява Шевченка, його унікальні поезії були підготовлені саме романтичною епохою з її підвищеним інтересом до фольклору, в тому числі тих народів, які лишалися ще на маргінесах європейської цивілізації: західних і південних слов'ян "відкрив" Проспер Меріме, а Україну — Байрон, Гюго, Делакруа та інші романтики, які зверталися, наприклад, до образу Мазепи. Це дало можливість не лише дивитися на себе європейськими очима, а й розвинути поняття національної ідентичності, яке відсутнє у XVIII ст. Тарас Шевченко, вважає науковець, з'явився в потрібний час і в потрібному місці.

Значну роль у цьому процесі відіграло звернення до національної історії. Хіба не актуальні на сьогодні такі твори Т. Г. Шевченка, як "Кавказ", де героїчно подається боротьба кавказьких народів за національне визволення і збереження власної ідентичності? Чи поема "Сон", в якій згадується Петербург, збудований на кістках українського козацтва, і з позицій вільнолюбства дається оцінка російським царям-тиранам? А у нас сьогодні в Одесі, прикриваючись лицемірною риторикою, ставлять пам'ятник імператриці Катерині II! "А це та "Вторая", що доконала сердешную...", читаємо у Шевченка. На цьому акцентувала увагу незмінний учас-ник Шевченківських читань культуролог Тетяна Ананченко.

Завдяки ініціативі пані Ананченко, учасниками читань стали й слухачі курсів з української мови (група національних меншин) Одеського інституту удосконалення учителів, які представляють райони Одещини з компактним проживанням болгар, росіян, гагаузів і молдаван. Присутні мали унікальну можливість почути твори Тараса Шевченка мовою цих народів. А славнозвісний "Заповіт" у перекладі гагаузькою мовою читався в присутності самого перекладача, гагаузького письменника і етнолога Валерія Бошкова.

У своєму слові пан Валерій розповів про власний шлях як перекладача, мотиви звернення до поезії Т. Г. Шевченка. Одна з них — це універсальність творчості українського поета, її позачасовий, і, незважаючи на яскраво виражену національність, інтернаціональний характер. Важливо, щоб любов до поезії Тараса Григоровича, як і до фольклору, прищеплювалися ще з дитинства.

Приємне враження як читці поезії Шевченка залишили учні десятого класу Рішельєвського ліцею, вихованці викладача української мови і літератури, лауреата конкурсу "Учитель року" Олени Бурлаки. Педагог, зокрема, поділилася своїми думками щодо способів актуалізації творчості Тараса Шевченка в умовах сучасної школи.

Темі інсценізації поеми "Гайдамаки" в українському кінематографі та в театрі був присвячений виступ кандидата мистецтвознавства Анни Білик (Одеський національний політехнічний університет). Головним чином, на прикладі постановки "Гайдамаків" Лесем Курбасом розглядалася проблема морального вибору, перед якою постав Іван Гонта як ватажок повсталих і батько приречених на страту дітей та сценічні прийоми, використані режисером для інтерпретації цієї драми з гуманістичних позицій.

Під час Шевченківських читань демонструвалися дві книжкові виставки. На одній з них, яку презентувала провідний бібліограф україно-канадського відділу бібліотеки Ганна Єфімова, були представлені зарубіжні видання творів Кобзаря. Вони свідчать про значний внесок української діаспори в популяризацію і дослідження його творчості у ті часи, коли в Україні все піддавалося жорсткій цензурі. Масштабну постійно діючу виставку про Шевченка як поета, мислителя, художника та громадського діяча "Святої правди голос новий", представила на читаннях організатор і ведуча заходу, завідувач відділу зв'язків з громадськістю та реклами ОДНБ ім. М. Горького Тамара Кухарук.

На думку учасників заходу, Шевченківські читання, які багато років поспіль проводить бібліотека, не повторюються, тому із щирим здивуванням та захопленням доводиться констатувати, що щоразу відкриваєш для себе щось нове у розумінні творчості та особи Великого Кобзаря. Є також ідея присвятити наступні традиційні читання винятково виданням "Кобзаря", ілюстраціях до його творів, у тому числі й перших видань, а також виданням "Кобзаря" на мові інших народів світу.

Володимир Кудлач,
завідувач сектору відділу зв'язків з громадськістю
Одеської державної наукової бібліотеки ім. М. Горького

УДК 025.3(477.54)(092)

Василь Якович Джуньковський — перший каталогознавець в Україні

Загальновідомо, що харківська бібліотечна школа заклала фундамент українського бібліотекознавства. Бібліотечні школи виникають там, де зароджуються й "живуть" інші наукові школи. Вони формуються переважно в університетських містах. Атмосфера наукового пошуку, притаманна університетам, сприяла появі особистостей, зацікавлених у розвитку бібліотекознавства як наукового напряму, формуванню підходів до бібліотекознавчих досліджень. Згадаймо університетських учених (М. Лобачевського, Ф. Рейса, А. Калішевського, К. Рубинського і багатьох інших), чий внесок у бібліотекознавство уможливило саме університетське наукове середовище. Цей аспект в історії бібліотечної справи заслуговує на самостійне дослідження. Отже, шлях, за яким стверджувалось і прямувало вітчизняне бібліотекознавство, може бути таким: Харків, Київ, Одеса, Львів; наукові школи, регіональні бібліотечні школи, українське бібліотекознавство!

Звісно, що школа — поняття конкретне. Воно складається з особистостей, які тяжіють до якогось наукового лідера чи до певного регіону, наприклад, харківська бібліотечна школа. Передтечею її з абсолютною достовірністю можна вважати професора Харківського університету Василя Яковича Джуньковського. Укладений ним каталог і виданий перший друкований каталог бібліотеки Харківського університету (1824), який до сьогодні зберігається в університетській бібліотеці, започаткував українське каталогознавство. Нещодавно Харківським університетом була видана монографія "Неизвестный В. Я. Джунковский: ректор Харьковского университета 1821—1826 гг." [8], яка вперше ознайомила широке коло читачів, дослідників з біографією, науковим доробком ректора університету, нашого земляка з Сумщини. Робота розкрила практично невідому грань цієї непересічної людини — його бібліотечно-бібліографічну діяльність, а нас, фахівців, спонукала зробити перший бібліотечно-бібліографічний аналіз укладеного В. Я. Джуньковським "Каталогу...".

Отже, на початку XIX ст. мережа бібліотек Російської імперії тільки формувалась. У ній власну нішу посіли книгозбірні імператорських університетів, де бібліотекарями працювали ординарні професори. В. Джуньковський, незважаючи на ректорські обов'язки, вирішив перебрати на себе ще і керівництво бібліотекою, яка тоді переживала не найкращі часи. Він власноручно склав і оприлюднив її систематичний каталог, який ми оцінюємо як одне з перших до-

© *Березюк Н., Сєдих В., 2009*